

6. Тарангул Л.Л. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження в Україні бюджетної децентралізації / Л.Л. Тарангул, Т.А. Коляда // Фінанси України. - 2015. - №3. - С. 30-44.

7. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посібник / М. І. Карлін. - К. : Знання, 2011. - 639 с.

УДК 331.56

Буняк Н. М., к.е.н., доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РИНОК ПРАЦІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті досліджено ринок праці Волинської області. Проаналізовано структуру зайнятості та рівень безробіття населення регіону. Виявлено основні тенденції розвитку ринку праці Волинської області. Розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування ринку праці прикордонного регіону в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, економічно активне населення, трудова міграція, прикордонний регіон.

The labor market of the Volyn region is researched in the article. The structure of employment and the unemployment rate of the region's population are analyzed. The main tendencies of the labor market development in the Volyn region are determined. Proposals for improving the efficiency of the functioning of the labor market of the border region in the conditions of European integration are developed.

Key words: labor market, employment, unemployment, economically active population, labor migration, border region.

В статье исследован рынок труда Волынской области. Проанализирована структура занятости и уровень безработицы населения региона. Выявлены основные тенденции развития рынка труда Волынской области. Разработаны предложения по повышению эффективности функционирования рынка труда приграничного региона в условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, экономически активное население, трудовая миграция, пограничный регион.

Вступ. Ринок праці є важливою складовою частиною економічної системи країни, яка відображає її реальний стан, а також невід'ємною умовою її ефективного функціонування. Соціально-економічні перетворення, які сьогодні відбуваються в Україні, зокрема посилення євроінтеграційних процесів, реформування господарського механізму, перехід до інноваційної моделі розвитку, збільшення обсягів внутрішньої міграції населення у зв'язку з військовим конфліктом на сході країни значно загострили проблеми, пов'язані із забезпеченням ефективної зайнятості населення.

Поглиблення диспропорцій соціо-еколого-економічного розвитку регіонів

України та деформація її інституційного середовища обумовлюють доцільність перенесення акцентів у сфері регулювання зайнятості з макrorівня на мезорівень з метою врахування регіональних особливостей формування попиту та пропозиції робочої сили, особливо прикордонних регіонів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню різних аспектів функціонування та розвитку регіональних ринків праці присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені, як Є. Дронь, О. Іляш, В. Пігуль, О. Чуприна та інші.

Методика досліджень. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій з проблем забезпечення збалансованого розвитку ринку праці України, багато питань, пов'язаних із збалансуванням попиту та пропозиції робочої сили з метою забезпечення ефективної зайнятості населення потребують поглибленого вивчення. Залучення України до глобалізаційних процесів, посилення транскордонних міграційних процесів, трансформація інституційного середовища обумовлюють доцільність проведення додаткових досліджень саме на рівні окремих прикордонних регіонів, особливо тих, які межують з країнами ЄС.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка сучасного стану ринку праці Волинської області та визначення тенденцій його розвитку.

Результати досліджень. Визначальною характеристикою сучасного етапу розвитку вітчизняного ринку праці є накопичення різного роду проблем під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Основними з яких є: активізація євроінтеграційних процесів, часткова втрата українськими підприємствами ринків збуту продукції та розірвання виробничих зв'язків зі своїми контрагентами, які знаходяться в Російській Федерації, у зв'язку з наявністю військового конфлікту на сході України; зменшення обсягів надходження інвестиційних ресурсів внаслідок погіршення інвестиційного клімату, недостатнє реформування господарського механізму.

Ринок праці Волинської області будучи складовим елементом ринку праці України володіє спільними з ним рисами, водночас йому притаманні й специфічні особливості, які обумовлені економіко-географічним розташуванням території та історично сформованою спеціалізацією в межах країни.

Ситуація на ринку праці значною мірою визначається демографічними характеристиками регіону, зокрема статевою та віковою структурою населення, його розподілом за місцем проживання, інтенсивністю міграційних процесів тощо.

Станом на 1 січня 2017 року чисельність постійного населення Волинської області становила 1038,2 тис. осіб, що складає 2,4% від загальної кількості населення України. Протягом останніх кількох років в області зберігається стале співвідношення кількості жінок і чоловіків: 53%:47%. Більшість населення (понад 52%) проживає у міських поселеннях.

Для ринку праці Волинської області 2012-2016 роки були досить неоднозначними. Деяке покращення, яке спостерігалось у 2013 році, не мало свого продовження у 2014-2016 рр. Зокрема, у 2016 році відбулось зменшення кількості зайнятого населення у віці 15-70 років на 51,8 тис. осіб або 10,7% порівняно з 2013 роком (табл.1).

**Розподіл економічно активного населення Волинської області
у 2012-2016 роках, тис. осіб***

Показники	Роки				
	2012	2013	2014	2015	2016
Економічно активне населення:					
- у віці 15-70 років;	481,8	483,6	455,4	440,4	431,8
- працездатного віку	445,4	450,2	435,8	432,9	426,3
Зайняте населення:					
- у віці 15-70 років;	442,8	445,7	410,5	397,3	382,1
- працездатного віку	406,4	412,3	390,9	389,8	376,6
Безробітне населення:					
- у віці 15-70 років;	39,0	37,9	44,9	43,1	49,7
- працездатного віку	39,0	37,9	44,9	43,1	49,7

Примітка*: складено за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Найменшою частка економічно активного населення у віці 15-70 років у загальній кількості населення цього ж віку упродовж досліджуваного періоду була у 2016 році (57,7%), а найвищою – 64,8% у 2013 році. Кількість безробітних станом на 1 січня 2017 року становила 49,7 тис. осіб, що на 10,7 тис. осіб більше ніж у 2012 році. Загалом рівень зайнятості населення Волинської області у віці 15-70 років становить 51% і є одним з найнижчих в Україні.

Серед основних причин зниження економічної активності населення протягом 2012-2016 років були складна економічна ситуація в країні, військовий конфлікт на сході України, призупинення взаємовідносин з Російською Федерацією, що призвело до скорочення або призупинення діяльності багатьох великих підприємств області, скорочення робочих місць, а також робочого дня чи тижня.

Значною проблемою на шляху досягнення продуктивної зайнятості є вимушена неповна зайнятість. Кількість працівників області, які перебували в умовах вимушеної неповної зайнятості у 2016 році становила 12 тис. осіб: 3 тис. осіб знаходились у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення робіт), а 9 тис. осіб були переведені на неповний робочий день (тиждень).

Протягом аналізованого періоду значного поширення у Волинській області набула неформальна зайнятість населення, яка охоплює всі неформальні робочі місця на підприємствах як неформального, так і офіційного (формального) секторів економіки та в домогосподарствах. Неформальні трудові відносини переважають у секторі самостійної зайнятості населення (вулична торгівля, домашнє виробництво, особисте підсобне господарство з реалізацією продукції без реєстрації, будівництво тощо). Неформальна зайнятість поширена серед осіб, які, як правило, займаються некваліфікованою або фізичною працею. У 2016 році частка неформально зайнятих осіб у загальній кількості зайнятого населення Волинської області перевищувала середній показник по Україні і становила 28,9%.

В останні роки деяких змін зазнала структура зайнятості трудових ресурсів Волинської області. Зокрема змінилось співвідношення між сферою матеріального виробництва та невиробничою сферою на користь останньої. У

2016 році у оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів було зайнято 87 тис. осіб (22,77% від зайнятого населення), у сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві – 79,6 тис. осіб (20,83% від зайнятого населення), промисловості – 50,3 тис. осіб (13,16% від зайнятого населення). Така структура зайнятості зумовлена, насамперед, прикордонним положенням Волинської області, що сприяє розвитку оптової та роздрібною торгівлі, а також її історично сформованою сільськогосподарською спеціалізацією в межах України.

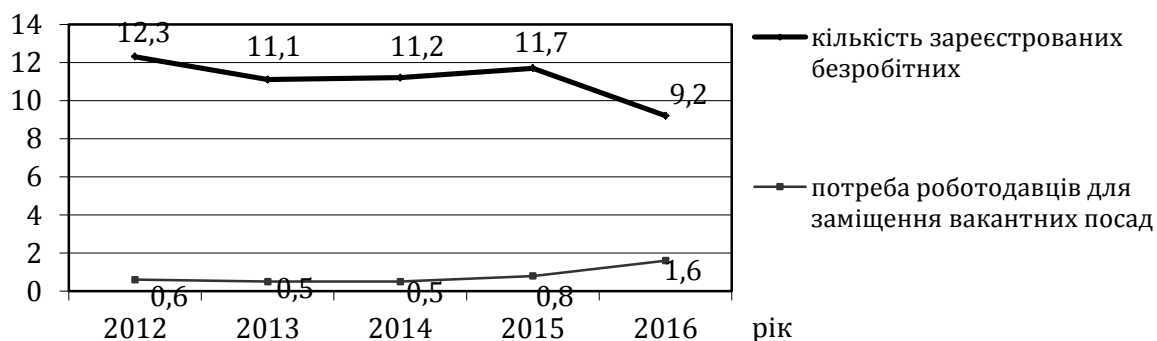
Значна частка зайнятих у промисловості обумовлена наявністю великих машинобудівних та харчових підприємств, а також підприємств переробної промисловості, які розміщені переважно в обласному центрі та містах обласного значення. Помітно низькою є частка населення зайнятого в інформаційній, фінансовій та страховій сфері. Водночас слід відмітити, що існуюча структура зайнятості не відповідає інноваційним стратегіям розвитку та не сприяє активізації інноваційних процесів у регіоні.

Досліджуючи стан ринку праці Волинської області, необхідно врахувати, що його економічну місткість переважно визначають господарюючі суб'єкти приватної та колективної власності.

Баланс на ринку праці виступає однією з головних умов ефективного функціонування економіки та забезпечення високого рівня життя населення. Для ринку праці Волинської області притаманна значна структурна та організаційна розбалансованість між кількістю зареєстрованих безробітних та потребою роботодавців для заміщення вакантних посад. Пропозиція робочої сили значно перевищує попит на неї. Незважаючи на певне покращення, що відбулось у 2016 році кількість зареєстрованих безробітних в понад 5 разів перевищує обсяг заявлених вакантних місць (Рис. 1).

Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 робочих місць (вакантних посад) у 2016 році порівняно з 2015 роком зменшилось на 62,67% з 150 до 56 осіб і було одним з найнижчих в Україні. Найбільше навантаження спостерігається на робочі місця таких професій як кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства, а найнижче – кваліфіковані робітники з інструментом, професіонали та фахівці.

тис. осіб

Рис. 1. Тенденції зміни попиту та пропозиції на ринку праці Волинської області у 2012-2016 роках*

Примітка*: побудовано за даними Головного управління статистики у Волинській області.

Проте, враховуючи думку експертів щодо того, що приблизно 60% ринку праці знаходиться в тіні, тому реальні показники, що характеризують його стан можуть дещо відрізнятись.

Одним з важливих детермінантів стану ринку праці поряд з попитом та пропозицією робочої сили є її вартість. Сьогодні Україна серед інших країн світу вирізняється низьким рівнем заробітної плати, яка хоча за останній період й зросла в гривневому еквіваленті, але у зв'язку з тим, що паралельно зросла й інфляція, населення не відчуло покращення рівня життя [4, с.178].

Зокрема, протягом аналізованого періоду середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників зросла з 2339 тис. грн. у 2012 році до 4047 тис. грн. у 2016 році. Водночас слід відмітити, що середня заробітна плата волинян майже на 22% менше ніж середня заробітна плата по Україні. Традиційно високою є заробітна плата працівників фінансової сфери, державного управління, промисловості. Водночас низькими є заробітки працівників зайнятих у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, тимчасового розміщування й організації харчування.

Складна економічна та політична ситуація, яка сьогодні спостерігається в Україні посилює міграційні настрої населення, особливо прикордонних регіонів.

Сучасний стан міграційних процесів в прикордонних регіонах України характеризується, з одного боку, природними міграціями населення (побутовий чинник), а з другого – міграціями, які викликані перерозподілом ринків праці [5, с. 106].

Протягом 2013-2016років значно активізувалась транскордонна міграція населення Волинської області в сусідні країни. Уряди суміжних прикордонних регіонів та країн ЄС, особливо Польщі, заохочують «приплив» відносно «дешевої» та кваліфікованої робочої сили з прикордонних районів України [2, с. 61].

Парадоксальним залишається той факт, що українці мігрують у пошуках роботи у держави, де рівень безробіття майже на такому ж рівні що і в Україні, а інколи й вищий [1, с. 252].

Сьогодні Польща відчуває потребу у вчителях, медичному персоналі, спеціалістах із середньою та вищою технічною освітою, а також робітниках найпростіших професій. За цих умов польські суб'єкти господарювання формують попит на українські трудові ресурси та пропонують заробітну плату, яка в кілька разів перевищує середню по Україні. У Польщі українці переважно працюють в домашніх господарствах та сфері ремонтно-оздоблювальних робіт, а також на будівництві.

Негативним явищем, яке характерне для ринку праці Волинської області, є те, що у пошуках роботи виїжджають за кордон не тільки працівники, які володіють найпростішими робітничими професіями, але й висококваліфіковані кадри (майже кожен третій із заробітчан має вищу освіту). Також спостерігається стрімке збільшення навчальної міграції серед молоді, яка бажає навчатись за кордоном з метою подальшого працевлаштування там.

Збереження існуючих тенденцій до зростання масштабів трудової міграції населення Волинської області може вже в найближчому майбутньому призвести

до дефіциту робочої сили відповідної спеціалізації та кваліфікації.

Отже, незважаючи на певні позитивні тенденції розвитку ринку праці Волинської області, ще залишається чимало проблем у цій сфері, основними з яких є:

- незбалансованість попиту та пропозиції робочої сили за професійно-кваліфікаційним, освітнім рівнями в різних сферах діяльності; невідповідність отриманих професій потребам ринку праці;

- поширення неформальної зайнятості серед населення області, зокрема високий рівень зайнятості населення у сімейному бізнесі, а також самозайнятості на підсобних селянських господарствах, роздрібній торгівлі тощо;

- деформація статевої та вікової структури населення;

- споживацькі настрої безробітних (відсутність бажання в частини з них шукати роботу у зв'язку з втратою можливості отримувати різні соціальні виплати та субсидії);

- зростання масштабів трудової міграції особливо серед жителів сільської місцевості та прикордонних районів (Любомльського, Володимир-Волинського, Іваничівського, Шацького), зміна її характеру (з сезонного на постійний), збільшення частки жінок серед трудових мігрантів тощо;

- висока частка безробіття серед молоді;

- невідповідність галузевої структури зайнятості потребам переходу до інноваційної моделі розвитку економіки.

Зменшенню напруги на ринку праці, створенню нових та збереженню існуючих робочих місць важлива роль відводиться державі.

На нашу думку, державна політика в сфері зайнятості населення повинна розроблятися з врахуванням особливостей, які характерні регіональним ринкам праці, а також бути орієнтованою на оптимальне забезпечення зростання продуктивності праці при збільшенні попиту на робочу силу.

До основних заходів щодо забезпечення продуктивної зайнятості у Волинській області слід віднести:

- збереження існуючих та створення нових робочих місць з урахуванням пріоритетів активізації інноваційних перетворень в економіці регіону;

- сприяння створенню малих та середніх підприємств як джерел нових робочих місць;

- спрощення умов започаткування і ведення власного бізнесу, сприяння розвитку фермерства;

- поширення гнучких форм і нетрадиційних видів зайнятості;

- підготовка та перепідготовка безробітних у відповідності з прогнозами щодо потреб роботодавців та з врахуванням пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону,

- забезпечення тимчасової зайнятості шляхом організації оплачуваних громадських та сезонних робіт;

- формування взаємозв'язку між навчальними закладами регіону та ринком праці з метою визначення напрямів підготовки фахівців навчальними

закладами та підвищенні кваліфікації працівників;

– розвиток соціального партнерства взаємодії влади, бізнесу та соціуму з метою взаємоузгодження їх інтересів на принципах паритетності;

– розробка та прийняття на регіональному рівні програм реінтеграції вітчизняних трудових міграцій, надання їм соціальних гарантів за умови повернення на місце постійного проживання;

– сприяння працевлаштуванню молоді на перше робоче місце шляхом розробки та впровадження ефективного механізму надання дотацій роботодавцям;

– посилення мотивації до формальної зайнятості;

– сприяння зайнятості найменш захищених соціальних категорій населення.

Висновки. Отже, сьогодні ринок праці Волинської області характеризується значною деформованістю, відсутністю паритету між попитом та пропозицією, високим рівнем неофіційної зайнятості, зростанням масштабів трудової міграції населення у працездатному віці.

Все це обумовлює необхідність розробки та реалізації системних заходів щодо забезпечення продуктивної зайнятості населення, збереження існуючих та створення нових робочих місць, удосконалення правового регулювання соціально-трудова відносин, підвищення рівня та якості життя, послаблення міграційних настроїв у населення, створення вигідних умов праці.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці організаційно-економічного механізму регулювання транскордонних міграційних потоків населення прикордонних регіонів України в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Дронь Є. Трудова міграція як фактор впливу на національний ринок праці / Є. Дронь // Економічний аналіз. – 2010. – Вип.5. – С. 250-254.

2. Іляш О. Механізми та інструменти регулювання ринку праці у прикордонних районах західних регіонів України / О. Іляш // Журнал європейської економіки. – 2014. – Том 13 (№1). – С.51-67.

3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

4. Пігуль В. В. Стан сучасного ринку праці України / В. В. Пігуль // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2016. – №13. – С.174-179.

5. Чуприна О. О. Дослідження ринку праці в прикордонних регіонах як фактора трудової міграції / О. О. Чуприна // Бізнес Інформ. – 2012. - №5. – С. 106-109.